

Nationella prov

Frågor och svar

Vad är obligatoriskt
i det nationella
provsystemet?

Får en elev
göra om ett
nationellt prov?

Får man
ta rast
under
ett prov?

Vilken hjälp
får läraren
ge elever?

Förord

Det nationella provsystemet omfattar en mängd prov och provmaterial, allt från diagnosmaterial från förskoleklass till kursprov för gymnasieskola och vuxenutbildning. Eftersom de olika provmaterialen når ut till alla skolor i landet väcks många frågor av olika slag. Dagligen besvarar Skolverket frågor om nationella prov.

Syftet med detta kommentarmaterial är dels att ge en sammanfattande beskrivning av det nationella provsystemet, dels att ge konkreta svar på konkreta frågor. De frågor som finns med i materialet har samlats in via skolor och de institutioner som konstruerar proven. Urvalet och strukturen har gjorts utifrån de vanligast förekommande frågeställningarna. I texten finns hänvisningar till det regelsystem som styr provens användning. Förutom att materialet skall kunna ge svar på de frågor som ofta ställs i provsammanhang skall också textens resonerande delar och även längre svar kunna utgöra ett pedagogiskt stöd till den professionella dialogen på skolorna.

Det är Skolverkets förhoppning att materialet ska komma till användning i alla skolor och vara ett stöd i arbetet såväl med genomförande och bedömning av nationella prov som för ett livaktigt och fruktbart samtal bland praktiserande pedagoger och skolledare om bedömning och provens roll.

I arbetsgruppen kring kommentarmaterialet har ingått Jan Engstedt, Karin Hector-Stahre, Tommy Lagergren, Anna Lena Larsson och Kristian Ramstedt.

Stockholm den 11 november 2005

Staffan Lundh
Avdelningschef

Kristian Ramstedt
Enhetschef

Innehåll

Inledning	5
Det nationella provsystemet	6
Diagnostiska material	6
Nationella prov	7
Skolverkets provbank	8
Genomförande av nationella prov	9
När proven kommer till skolan	9
Prov och ett obligatorium	9
Provdatum	10
Provtillfället	10
Hjälpmedel	10
Likvärdiga versioner och ersättningsprov i matematik och engelska	11
Ämnesspecifik provinformation	11
<i>Engelska</i>	11
<i>Matematik</i>	12
<i>Svenska och svenska som andraspråk</i>	12
Insamling av resultat	13
Frågor och svar	14
<i>Distribution av prov</i>	14
<i>Obligatorium</i>	14
<i>Provdatum och tid för genomförande</i>	14
<i>Provtillfället</i>	15
<i>Hjälpmedel</i>	18
Anpassning	22
Frågor och svar	24
Bedömning av prov	28
Frågor och svar	29

Sekretess	36
Frågor och svar	36
De nationella proven – bakgrund och syften	38
Historik	38
Syften	40
Referenser	44
<i>Nationella prov</i>	44
<i>Anpassning</i>	45
<i>Provdatum</i>	45
<i>Insamling av resultat</i>	45
<i>Sekretess</i>	45
Bilaga 1: Hantering av nationella prov och provmaterial i Skolverkets provbank	46
<i>Rektors ansvar</i>	46
<i>Lärares ansvar</i>	47
<i>Att observera</i>	47

Inledning

Nationella prov i mer modern form har funnits i Sverige i cirka 60 år och de har successivt genomgått förändringar av olika slag. I ett omfattande nationellt provsystem som möter många aktörer uppstår frågor. Oklarheter om proven och även de förändringar som genomförts behöver belysas och förklaras. Detta är skäl till att Skolverket funnit det angeläget att ge ut denna skrift.

Ett syfte med materialet är att informera om provsystemet och de regler som gäller för de nationella proven. Ett annat syfte är att försöka ge svar på några av de frågor som lärare, rektorer, elever och föräldrar ställer om provsystemet. Ett tredje syfte är att bidra till och lämna underlag för en professionell diskussion om provsystemet och dess roll i skolsystemet.

Materialet är disponerat så att under respektive område kommer först en övergripande del och därefter en avdelning med frågor från elever, lärare och rektorer.

Sist i kommentarmaterialet finns en översikt över de nationella provens historia och syften.

Ytterligare läsning om prov, bedömning och betygssättning finns bl.a. i följande skrifter utgivna av Skolverket: *Likvärdig bedömning och betygssättning – allmänna råd och kommentarer* 2004, *Bedömning och betygssättning – kommentarer med frågor och svar* 2001 och *Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan* 2004. Fler resonemang om provbedömning finns också på Skolverkets hemsida www.skolverket.se > Nationellt provsystem och www.skolverket.se > Betyg.

Det nationella provsystemet

I Skolverkets uppdrag ingår att förvalta och vidareutveckla det nationella provsystemet. Syftet med det nationella provsystemet skall vara att

- bidra till ökad måluppfyllelse för eleverna,
- förtydliga målen och visa på elevers starka och svaga sidor,
- konkretisera kursmål och betygskriterier,
- stödja en likvärdig och rättvis bedömning och betygssättning,
- ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kunskapsmålen nås på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå.

Det nationella provsystemet omfattar

- **diagnostiska material för grundskolan,**
- **nationella prov och**
- **provmaterial i Skolverkets provbank.**

Prov och provmaterial är inte utformade så att de prövar elevens kunskaper mot alla uppställda mål. Konstruktion och utveckling sker på olika universitet och högskolor på uppdrag av och i samarbete med Skolverket.

Statens Skolverks författningssamling (SKOLFS) anger årligen provdatum för grundskolans ämnesprov i årskurs 9 och specialskolans ämnesprov i årskurs 10, samt kursprov i gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning. Rektor har möjlighet att senarelägga provdatum om det finns särskilda skäl för detta.

Diagnostiska material

För grundskolan finns diagnostiska material som stöd för lärare att följa elevers kunskapsutveckling. För åren före årskurs 6 finns diagnostiska material i matematik samt svenska och svenska som andraspråk. Diagnosmaterialet i svenska och svenska som andraspråk har fått namnet ”Språket lyfter”. Diagnosmaterialet i matematik består av ”Analysschema i matematik för åren före skolår 6” och ”Diagnostiska uppgifter i matematik för användning i de tidiga åren”.

Diagnosmaterial för årskurs 6 till 9 finns i engelska, svenska och svenska som andraspråk samt i matematik. Diagnostiska material produceras och distribueras

oregelbundet och kan beställas från Skolverkets distributör, Liber Distribution tfn 08-690 94 90.

Nationella prov

Nationella prov finns både i grundskolan och i gymnasial utbildning i engelska, matematik samt svenska och svenska som andraspråk. Proven i årskurs 5 är inte från statens sida obligatoriska att använda. Det är dock vanligt att det finns lokala beslut att proven ska användas. Proven i årskurs 9 ska användas inför betygssättningen. Provdatum regleras i SKOLFS. I den händelse det ordinarie provet blivit känt för eleverna på förhand finns ersättningsprov i matematik och engelska både för årskurs 9 och kursproven på gymnasieskolan.

För gymnasial utbildning finns nationella prov för Engelska A och B, Matematik A, B, C och D samt Svenska B och Svenska som andraspråk B.

I gymnasieskolan ska proven användas inför betygssättningen i kärnämneskurserna Engelska A, Matematik A samt Svenska B och Svenska som andraspråk B. För respektive program är även provet i den avslutande karaktärsämneskursen obligatoriskt. Provdatum regleras i SKOLFS. Proven ska användas enligt översikten nedan.

Program	Sv B och Svenska som andraspråk B	En A	En B	Ma A	Ma B	Ma C	Ma D
Estetiska programmet	x	x	x	x	x		
Naturvetenskapsprogrammet	x	x	x	x			x
Samhällsvetenskapsprogrammet	x	x	x	x	x		
Teknikprogrammet	x	x	x	x		x	
Övriga nationella program	x	x		x			

I den gymnasiala vuxenutbildningen bör nationella prov användas inför betygssättningen. Proven är dock inte obligatoriska att använda. I sfi-utbildningen bör nationella prov användas för kurs D.

Skolor med årskurs 5 får en propärm som används ett eller flera läsår. Ytterligare material kan beställas från Skolverkets distributör. Ämnesprov och kursprov beställs varje läsår av rektor.

Skolverkets provbank

I Skolverkets provbank erbjuds uppgifter, provmaterial eller prov för ämnen där det inte finns nationella prov. Enligt direktiven ska provbanken utformas så att lärarna själva kan välja om och när ett prov ska användas samt även anpassa det efter lokala förhållanden.

För grundskolan finns provmaterial i hem- och konsumentkunskap. Skolverket planerar även material för NO- och SO-ämnen.

För gymnasial utbildning finns provmaterial i

- Biologi A,
- Engelska för självbedömning,
- Fysik A-B,
- Matematik E,
- Franska, steg 3 och 4,
- Spanska, steg 3,
- Tyska, steg 3 och 4,
- Prov för program med yrkesämnena.

För sfi finns tidigare givna prov att ladda ned från Skolverkets hemsida. Lärare beställer lösenord till provbanken från Skolverket via Internet. Lösenorden skickas sedan ut per vanlig post. Provmaterialet kan användas flexibelt under läsåret.

Genomförande av nationella prov

När proven levererats till skolan ska de kvitteras av den som har ansvaret för denna uppgift. De gröna häftena med lärarinformation kan delas ut till lärare direkt vid leverans medan de röda häftena med bedömningsanvisningar används i samband med bedömning av proven. Proven ska sedan förvaras säkert. Lärare kan även behöva se ett exemplar av provet för att avgöra om provet behöver anpassas. Till genomförandet hör också att informera eleverna om provet och vilka förberedelser som ska göras.

När proven kommer till skolan

Proven sänds ut enligt den beställning som skolan gjort i början av varje termin/läsår och ska levereras minst en vecka före provtillfället. Rektors ansvar för säkerhet och hantering av de nationella proven framgår av Skolverket *Hantering av nationella prov och provmaterial i Skolverkets provbank* (se bilaga 1).

Prov och ett obligatorium

Ämnesproven i *grundskolan*¹ skall användas av läraren i slutet av årskurs 9 och i specialskolans årskurs 10 i tillämpliga delar, för att bedöma elevernas kunskapsutveckling och som stöd vid betygssättning. Ämnesproven i årskurs 5 är inte obligatoriska men det är dock vanligt att det lokalt fattats beslut om att proven ska genomföras i kommunen eller på den enskilda skolan.

Lärare i *gymnasieskolan*² skall använda sig av nationellt fastställda kursprov inför betygssättningen i kärnämnen svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik. Nationellt fastställda kursprov ska också användas i den avslutande gemensamma karaktärsämneskursen i engelska och matematik.

Även i övriga kurser bör lärarna använda nationellt fastställda provmaterial som ett hjälpmedel för att bedömningsgrunderna ska bli så enhetliga som möjligt över landet och för att främja en likvärdig betygssättning.

---

1) Grundskoleförordningen 7 kap. 10 §.

2) Gymnasieförordningen 7 kap. 5 §.

Lärare i *kommunal vuxenutbildning* och *svenskundervisning för invandrare*³ bör använda nationellt fastställda prov som ett hjälpmedel för att bedömningsgrunderna ska bli så enhetliga som möjligt över landet och för att främja en likvärdig betygssättning.

Provdatum

Varje prov har en eller flera bestämda provdagar (beroende på antal delprov) som framgår av SKOLFS. För att uppnå syftet med en likvärdig bedömning och en rättvis betygssättning är en gemensam provdag fastställd. På så sätt blir förutsättningarna så lika som möjligt över landet.

Om det finns särskilda skäl får rektorn besluta om annat provdatum efter det datum som angetts enligt SKOLFS. Observera att det inte är tillåtet att välja ett datum före provtillfället. Sfi-provet erbjuds två gånger per år och har inget fastställt provdatum.

Provtillfället

Varje prov har en bestämd provtid. När på dagen proven ska genomföras bestäms av rektor på skolan. I vissa prov finns en rast inplanerad, t.ex. i engelska ska det vara rast mellan delproven *Reading* och *Listening*. I andra prov får man lokalt göra en bedömning av behovet av rast. För elever i behov av särskilt stöd kan proven behöva anpassas, se sid. 22. Om en skola beslutar att förlägga provet efter lunch måste risken övervägas att elever får kännedom om provet av elever som genomfört provet före lunch.

Hjälpmedel

De hjälpmedel som kan användas finns angivna i lärmaterialet för respektive prov, t.ex. räknare i vissa matematikuppgifter, lexikon i proven i svenska och svenska som andraspråk etc. I övrigt måste en bedömning av vilka hjälpmedel som ska tillåtas ske utifrån situationen. Viss anpassning kan vara nödvändig för att en elev ska kunna genomföra provet.

---

3) Förordning om kommunal vuxenutbildning 4 kap. 6 §; Förordning om svenskundervisning för invandrare 16 §.

Likvärdiga versioner och ersättningsprov i matematik och engelska

Ämnesproven och kursproven i engelska, matematik samt svenska och svenska som andraspråk finns i två likvärdiga versioner. Skälet är att minska intresset bland elever att sprida proven före provtillfället. Skulle det trots allt inträffa att det är uppenbart att provet i engelska och/eller matematik finns tillgängligt för elever före provtillfället finns ett ersättningsprov i respektive ämne förvarat på varje skola. Kuvertet med dessa prov får då brytas och provet kopieras i lämpligt antal. Ersättningsprovet ska kunna fungera under en längre period och gäller fram tills dess Skolverket tillhandahåller ett nytt ersättningsprov. Ordinarie hanteringsanvisningar och arkiveringsbestämmelser gäller även för ersättningsprovet. Om ersättningsprovet använts ska en ifylld kopia skickas av den enkät som finns i det röda kuvertet till Skolverket.

Ersättningsprovet är inte avsett för prövningar. Det används enbart som ersättning för ordinarie prov.

I svenska och svenska som andraspråk erbjuds inte ersättningsprov. Detta beror på att både läsförståelse i ämnesprovet för årskurs 9 och uppsatsdelar för både ämnesprov och gymnasieskolans kursprov bygger på att eleverna fått förbereda sig inför provet genom att läsa igenom texthäftet.

Ämnesspecifik provinformation

Information om genomförande och hantering av proven för respektive ämne finns i de gröna häften med lärarinformation som medföljer provförsändelsen.

Engelska

Proven i engelska prövar muntlig interaktion och produktion, läs- och hörförståelse samt skriftlig produktion.

Delprovet med fokus på att *samtala och tala* genomförs med två, alternativt 3-4, elever.

I delprovet som fokuserar *läsförståelse* förekommer längre och/eller kortare texter med flervalsfrågor eller frågor med öppna svar där eleverna själva skriver svaret med ett eller flera ord. Matchningsuppgifter och olika typer av texter med luckor kan också förekomma.

I delprovet som prövar *hörförståelse* förekommer t.ex. intervjuer följda av frågor med öppna svar och/eller flervalsoalternativ. En annan provtyp kan vara korta samtal eller monologer med uppgifter av matchningskaraktär.

I delprovet som stöder bedömningen av elevers förmåga att *skriva* på engelska erbjuds i regel två ämnen av något olika karaktär.

Enligt nuvarande bestämmelser ska hjälpmedel som ordböcker inte användas.

Matematik

Proven i matematik omfattar delar som ska ge eleverna möjlighet att visa sina kunskaper på olika sätt. De olika delarna skiljer sig vad gäller kunskapsinnehåll, arbetssätt, redovisnings- och bedömningsätt.

Ämnesproven i matematik för grundskolans årskurs 9 omfattar fyra delar. Dessa delar är ett muntligt delprov som genomförs i grupp, ett delprov där endast svar krävs och genomförs utan tillgång till räknare, ett delprov med en större uppgift som kräver utförlig redovisning samt ett delprov med uppgifter som ska redovisas utförligt. De två sistnämnda delproven får genomföras med tillgång till räknare. I den delen, där eleven inte får använda räknare, får eleven i första hand visa kvaliteter som begreppsförståelse, huvudräkning, taluppfattning etc.

Kursproven i matematik A-D för gymnasiet har två delar. Den första delen innehåller ”kortsvarsuppgifter” och genomförs utan tillgång till räknare och som i första hand prövar begreppsbyggnad. Den andra delen innehåller mer omfattande uppgifter som kräver utförlig redovisning och genomförs med tillgång till räknare.

För att tydliggöra de kvalitativa nivåer som finns uttryckta i betygskriterierna ges vid bedömningen G-poäng och/eller VG-poäng. G-poäng hänvisar till kunskaper som kan kopplas till godkändkriterier och VG-poäng hänvisar till kunskaper som kan kopplas till VG- och/eller MVG-kriterier. Vissa uppgifter inbjuder mer än andra till lösningar och resonemang som indikerar kvaliteter som kan kopplas till kriterierna för MVG. Dessa uppgifter markeras i provet med α -symbol.

Svenska och svenska som andraspråk

Proven i svenska och svenska som andraspråk har alltid ett tema som präglar de olika delproven. Till provet hör ett texthäfte med en blandning av skönlitterära texter och sakprosatexter.

Ämnesprovet för grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10 består av tre delar. En del prövar muntlig förmåga och utgörs av texter eleverna lyssnar till och

sedan diskuterar och presenterar, en andra del prövar elevernas läsförståelse utifrån texthäftet. Ett delprov prövar skriftlig förmåga och består av uppsatsskrivning med samma tema som texthäftet.

Kursprovet i Svenska B och Svenska som andraspråk B består av ett muntligt delprov där eleverna gör en presentation på provets tema. En kortare skrivuppgift prövar läsförståelse och förmågan att kortfattat presentera texter. I en längre skrivuppgift producerar eleverna t.ex. en argumenterande, utredande eller kåserande text.

För skrivuppgifterna är det tillåtet att använda ordbok och dator med de begränsningar som anges under rubriken Hjälpmedel. För elever med annat modersmål än svenska är det tillåtet att använda ordbok till och från modersmålet. I sfi-provet är det inte tillåtet att använda lexikon eller andra hjälpmedel i någon del av provet.

Insamling av resultat

Med stöd av 1 § Förordning om viss uppgiftsskyldighet för skolhuvudmannen inom det offentliga skolväsendet m.m. (SFS 1992:1083) samlar Skolverket in provresultat från skolor.

Från och med 2006 samlas ett urval av resultat in från ämnesproven i årskurs 5.

Samtliga resultat från ämnesproven i årskurs 9 och specialskolans årskurs 10 samlas in. De institutioner som konstruerat proven samlar också in elevlösningar.

För gymnasial utbildning samlas resultaten från vårterminens kursprov in från ett urval skolor. De institutioner som konstruerat proven samlar också in elevlösningar.

De skolor som ingår i urvalsinsamlingen får separat information om detta från Skolverket. Sfi-provets resultat samlas in genom en frivillig urvalsinsamling.

Frågor och svar

Distribution av prov

1. FRÅGA: Vad gör man om de nationella proven inte kommit till skolan en vecka före provdagen?

SVAR: Om provpaketet inte kommit till skolan enligt beställning, kontakta Skolverkets distributör, Liber distribution, tfn 08-690 94 90, fax 08-690 90 04.

2. FRÅGA: Vilka utbildningsanordnare kan beställa nationella prov?

SVAR: Proven distribueras till dem som använder de nationella proven som stöd för betygsättning enligt Skolverkets kursplaner och betygsriterier. Övriga intresserade har möjlighet att ta del av de frisläppta proven via Skolverkets hemsidor.

Obligatorium

3. FRÅGA: Vad är obligatoriskt i det nationella provsystemet?

SVAR: Prov och material i det nationella provsystemet är antingen ett erbjudande till skolan eller obligatoriska för läraren att använda. Obligatorium gäller för proven i årskurs 9 och kursprov i gymnasieskolan. För vidare information se sid. 7.

Provdatum och tid för genomförande

4. FRÅGA: Varför ligger proven så sent under våren (Ämnesprov i årskurs 9)?

SVAR: I grundskoleförordningen står att "Ämnesprov i svenska, engelska och matematik skall användas i slutet av årskurs 9 för att bedöma elevernas kunskapsutveckling och som stöd för betygssättning"⁴. För att ämnesproven inte ska ligga alltför tätt men ändå användas som stöd för bedömning vid årskursens slut ligger de tre proven utspridda under

---

4) Grundskoleförordningen 7 kap. 10 §.

vårterminen i årskurs 9. Målen i kursplanerna är skrivna för slutet av ämnet.

5. FRÅGA: Får en elev göra ett nationellt prov i efterhand? Vad händer om man inte gör provet?

SVAR: Det är tillåtet att låta en elev som inte genomfört det nationella provet vid ordinarie provtillfälle göra provet eller en variant av provet, alternativt del av provet, vid ett senare tillfälle men det är upp till rektor att besluta om detta. Det som är avgörande är att provet ska vara ett stöd vid bedömning och betygsättning. Läraren avgör vilket underlag han eller hon behöver för betygsättning.

6. FRÅGA: Vilket prov ska användas när en kurs avslutas mitt emellan två provperioder?

SVAR: Betyg ska sättas vid kursens slut.⁵ Provet ska genomföras i anslutning till att en kurs avslutas. Om man befärad att uppgifter till det senast erbjudna provet läckt ut kan ett äldre prov användas.

Provtillfället

7. FRÅGA: Får man ta rast under ett prov?

SVAR: Utgångspunkten måste vara att eleverna får visa vad de kan utan otillbörlig hjälp i form av extern hjälp som mobiltelefon eller andra samtal.

Uppsatsprovet i Svenska B och Svenska som andraspråk B varar i 300 minuter. Det kan bli nödvändigt att ta en kortare rast. Om lärarna är med under rasten kan man undvika att elever diskuterar provuppgifterna med varandra. Liknande förhållningssätt kan tillämpas vid övriga prov. I instruktionerna till proven i engelska rekommenderas att eleverna har rast mellan delproven *Reading* och *Listening*.

---

5) Gymnasieförordningen 7 kap. 1 §; Beslut i tillsynsärende Dnr 52-2003:3031.

8. FRÅGA: Finns det bestämmelser som säger att proven måste göras i helklass?

SVAR: Nej, det gör det inte. Vissa delprov genomförs dock i grupp, t.ex. det muntliga delprovet i svenska och svenska som andraspråk. När det finns behov av anpassning kan t.ex. ett muntligt prov genomföras i en mindre grupp än hel- eller halvklass.

9. FRÅGA: Får vi kräva att elev förblir i skrivsalen minst 2 tim dvs. inte lämnar in provet för tidigt?

SVAR: Det finns ingen regel för detta. Det finns elever som kan skriva en uppsats på kortare tid än två timmar. Kanske passar de funderingar eleven haft om texterna i häftet och det muntliga anförandet väl in på ett av uppsatsämnena och då kan själva skrivandet gå fort. Om en elev verkligen är färdig med sin text på kortare tid än två timmar kan det inte finnas något hinder att han eller hon får lämna skrivsalen. Samtidigt kan det vara störande om elever hela tiden lämnar lokalen. Vid vissa skrivsituationer kan det därför vara en fördel om eleverna sitter hela provtiden.

10. FRÅGA: Får en elev göra ett nationellt prov om han eller hon kommer för sent till provtillfället?

SVAR: Några speciella ”nationella provregler” finns inte utan beslut måste tas i varje enskilt fall. Om en elev inte kommer i tid till ett provtillfälle förekommer det vid vissa skolor att han eller hon inte får genomföra provet. Det varierar från skola till skola hur sent eleven får komma för att få genomföra provet.

Om eleven får möjlighet att visa vad han eller hon kan vid ett nationellt prov utökas lärarens underlag för bedömning. Ett av huvudsyftena med ett nationellt prov är en likvärdig bedömning.

11. FRÅGA: Får en elev göra om ett nationellt prov?

SVAR: Avsikten är inte att proven ska göras flera gånger. Det är inte ovanligt att en elev tycker att han eller hon har misslyckats på ett nationellt prov och vill göra om provet. Det är viktigt att betona att ett nationellt prov är ett verktyg bland andra för en rättvis betygssättning och *inte* ett examensprov. Läraren avgör vilket underlag han eller hon behöver för att sätta betyg i ämnet eller kursen.

12. FRÅGA: Får vi kräva en minsta skrivtid för ett visst betyg?

SVAR: Det finns elever som inte behöver hela den planerade provtiden för att genomföra ett delprov. Tidsåtgången ska i sig inte påverka betygssättningen på (del)provet utan det är de kvaliteter som eleven visar som ska bedömas. Ett betyg på t.ex. en uppsats är inte beroende av den tid eleven skrivit även om många behöver god tid på sig för att läsa igenom och revidera.

13. FRÅGA: Hur genomför man muntliga prov?

SVAR: Hur man organiserar genomförandet beror mycket på förhållandena i den egna klassen och skolan. Många lärare uttrycker sin uppskattning över de muntliga proven. De uppger ofta att de upptäcker nya kvaliteter hos sina elever. Å andra sidan kan proven vara svåra att organisera. Det är en fördel om lärarna tillsammans och med stöd av skolledningen, kan planera genomförandet. Samordning kan också ske mellan ämnen som har muntliga prov. Det är heller inte nödvändigt att genomföra proven en bestämd dag eller vecka utan de kan genomföras under en längre tid om det skulle underlätta genomförandet.

14. FRÅGA: Varför måste man göra ett muntligt prov i svenska? Vad händer om man inte gör det?

SVAR: Det muntliga delprovet är en del av tre i det nationella provet. Om eleven inte genomfört den eller någon annan provdel är provet ofullständigt och läraren kan inte sätta ett provbetyg.

I både grundskolans och gymnasieskolans kursplaner i svenska och svenska som andraspråk och i sfi-kursplanerna är elevens språkliga utveckling i både tal och skrift helt central. Det är därför naturligt att även i proven att pröva den muntliga förmågan.

15. FRÅGA: Kan skolor avstå att genomföra A-delen i Svenska B/Svenska som andraspråk B?

SVAR: Nej. Provet består av tre delar, ett muntligt delprov och två skriftliga. Den kortare skrivuppgiften, A-delen, prövar elevens läsning av texthäftet och hans eller hennes förmåga att uttrycka sig kort och koncist. A-uppgiften är också en del i den skrivprocess som sedan mynnar ut i den längre B-uppgiften. Provet är konstruerat som en helhet och resultaten på de tre provdelarna ska vägas samman till ett provbetyg. A-delen utgör i sammanvägningen 20 procent av provresultatet.

16. FRÅGA: Varför ska den muntliga delen påbörjas före de skriftliga delarna i årskurs 9? (svenska)

SVAR: Skolverket rekommenderar att den muntliga delen genomförs före de skriftliga delarna eftersom det ger eleverna möjlighet att tänka igenom olika aspekter av temat för provet och också få diskutera det med andra elever.

Hjälpmedel

17. FRÅGA: Vilken hjälp får läraren ge elever?

SVAR: Här skiljer sig provämnena åt. Det viktiga är att användandet av hjälpmedel inte påverkar det som provet ska pröva. Huvudprincipen är dock alltid att eleven får visa vad hon eller han kan. Självklart ska läraren inte ge en lösning på den uppgift eleven har ställts inför men om eleven inte förstår p.g.a. uppgiftens formulering eller liknande kan läraren förtydliga frågeställningen för eleven. I det fall provet prövar just elevens språkbehärskning är det inte aktuellt att förklara frågan. Det är centralt att uppgiften fortfarande prövar det som provet avser pröva när hjälpmedel tillåts.

18. FRÅGA: Får elever skriva det nationella provet i datorsal?

SVAR: Det är viktigt att se till att fusk minimeras och att t.ex. nätuppkoppling inte finns tillgänglig för att elever inte ska kunna hämta textavsnitt etc. från Internet. För många elever är det naturligare att använda datorn som skrivredskap än att använda penna och papper. Det är skolans sak att se till att i den mån datorer används fördelningen av dessa sker så rättvist som möjligt.

Matematik: För matematikens del är det problematiskt att använda dator när en elev gör provet. I de flesta datorer finns programmet *kalkylatorn* installerad. Detta hjälpmedel är inte tillåtet i matematikprovets första del.

Svenska/Svenska som andraspråk: Ämnesprovet och kursprovet i svenska och svenska som andraspråk innehåller båda uppsatsdelar. De kan skrivas på dator i den mån skolan har tillgång till datorer. För att elever inte ska kunna hämta textavsnitt etc. från Internet ska nätuppkoppling inte finnas tillgänglig. För många elever är det naturligare att använda datorn som skrivredskap än penna och papper. Det är skolans sak att se till att i den mån datorer används att fördelningen sker så rättvist som möjligt. På vissa skolor har eleverna sin egen mobila dator och ges tillfälle att skriva på den vid provet. Vid uppsatsskrivning blir det då skolans uppgift att se till att detta sker på ett säkert sätt så att t.ex. inte uppgifter sparas ned på datorerna. Det är sekretess på provet varför det är viktigt att vara uppmärksam så att provuppgifter inte läggs in på datorernas hårddisk så att otillbörlig spridning riskeras.

Engelska: När materialen i engelska prövas ut i stora elevgrupper görs detta utan att eleverna använder några hjälpmedel. Det är viktigt att proven genomförs på det sätt som är avsett så bedömningen blir så likvärdig som möjligt. Om det bedöms att elever behöver använda dator för att skriva uppsatsen ska stavnings- och grammatikkontroll kopplas bort (för elever i behov av stöd se under avsnittet anpassning). Det är också viktigt att eleverna inte har tillgång till Internet. Tillgång till Internet kan innebära att material kan laddas hem eller att uppgifterna otillbörligen kan spridas.

19. FRÅGA: Får elever ha med mobiltelefon, Mp3-spelare eller liknande under provet?

SVAR: Skolan måste se till att eleverna inte använder otillåtna hjälpmedel vid provtillfället. Även om en elev argumenterar för att få använda ett otillåtet hjälpmedel måste detta kunna lösas på annat sätt. Mobiltelefon kan inte betraktas som nödvändig eller tillåten utrustning under ett prov. När det gäller möjligheten att använda kalkylatorfunktionen på mobiltelefonen kan i stället skolan tillhandahålla en låneräknare eller eleven själv låna en räknare.

En del elever vill lyssna på musik under provet. Det är skolans uppgift att se till att provet genomförs på ett tillförlitligt sätt och att ingen otillåten information finns tillgänglig för eleven. Sådana frågor kan lösas i skolans ordningsregler.

20. FRÅGA: Får en elev använda symbolhanterande räknare på ett nationellt prov?

SVAR: Avsikten är att eleverna vid det nationella provet med undantag av symbolhanterande räknare ska använda den räknare de normalt använder. För de klasser som genomgående använder symbolhanterande räknare finns dock möjligheten att kontakta provinstitutionernas projektledare för att få dispens från detta undantag.

Det kan många gånger vara svårt att avgöra om en räknare är symbolhanterande eller inte, men det ska framgå av leverantörens produktblad.

21. FRÅGA: Varför får man inte använda ordbok när man skriver uppsats i engelskprovet?

SVAR: Ett skäl är att tillgången till och kvaliteten på de ordböcker skolorna förfogar över är av varierande kvalitet. Utprövningar har gjorts där vissa grupper har haft tillgång till ordböcker och andra inte. Dessa har inte givit belägg för att kvaliteten på elevtexterna höjs med tillgång till ordbok. Vissa elever verkar t.o.m. bli stressade av att de tror sig behöva slå upp ord ”för säkerhets skull”, vilket kan ta onödigt mycket tid från själva skrivandet. Eftersom det ändå är en mer autentisk skrivsituation att ha tillgång till ordböcker kommer frågan att diskuteras vidare.

22. FRÅGA: Varför får man inte ha med sig förberedelsematerialet till skrivuppgiften i Engelska B när man skriver uppsatsen?

SVAR: Genom förberedelsematerialet bör eleverna vara mentalt förberedda för skrivuppgiften. Eleverna läser ett antal texter kring ett tema och funderar över ett antal punkter vid läsningen. Förberedelsematerialet är inte tillgängligt vid provtillfället. Ett skäl är att eleverna kan uppfatta det som att större krav ställs på källhänvisning och referatteknik än vad kursplanen ger uttryck för. Det finns också en viss risk för ”lyftning” av delar av texten. En mindre utprövning där eleverna hade tillgång till förberedelsematerial har genomförts och den visade inte att texternas kvalitet höjdes. Frågan kommer dock att diskuteras vidare.

Anpassning

De nationella proven ska bl.a. ge underlag för en likvärdig bedömning av om och i vilken grad en elev har uppnått målen för kursen⁶. Att en likvärdig bedömning görs innebär inte nödvändigtvis att alla elever genomför proven på samma sätt. För elever med fysiska funktionshinder krävs anpassningar i den fysiska miljön och assistans i olika situationer i undervisningsmiljön för att få likvärdiga förutsättningar för deltagande. Olika funktionshinder kan komma att förutsätta helt olika anpassningar. En synskadad elev kan t.ex. få hjälp med anpassning av provmaterialet antingen av läraren eller av Specialpedagogiska institutet. En mycket vanligt förekommande anpassning för elever i behov av särskilt stöd är utökad provtid. I anvisningarna till proven specificeras inte hur mycket mer tid. Elever kan också behöva rast och mellanmål etc. för att avdramatisera provsituationen eller för att vila. Att få den anpassning man är van vid som elev kan t.ex. innebära att få tiden för ett delprov uppdelad i kortare perioder, eller att läraren har förstorat eller delvis ändrat layout så att uppgifterna ligger glesare på sidan eller på färgat papper. I vissa fall kan frågor behöva läsas upp och eleven få möjlighet att, där det är lämpligt, svara muntligt istället för att skriva ner sitt svar.

Enligt skollagen⁷ skall hänsyn i utbildningen tas till elever i behov av särskilt stöd. Anpassningar av undervisning, bedömning och betygssättning hänger nära samman med begreppen likvärdighet och rättvisa. Flera rapporter i början av 2000-talet har beskrivit brister i skolsystemet vad gäller likvärdighet, både i tillgång till undervisning och när det gäller bedömning och betygssättning⁸. Beskrivningarna av brister i skolsystemet har lett till ökade krav på statliga insatser, t.ex. utbildningsinspektion, utökade krav på kvalitetsredovisningar etc.

Men vad innebär likvärdighet? I ett historiskt perspektiv kan man beskriva en förändring i synsätt: ”Likvärdighetsbegreppet har i skolan utvecklats från att främst ha syftat till att ge olika grupper samma förutsättningar att ta del av utbildning./.../ Idag handlar inte likvärdighet bara om att alla ska ha

---

6) Grundskoleförordningen 7 kap. 10 §; Gymnasieförordningen 7 kap. 5 §.

7) Skollagen 4 kap. 1 §.

8) Se t.ex. *Nationella kvalitetsgranskningar 2000; Prövostenar i praktiken 2004; Betyg med lika värde?* 2004.

samma förutsättningar utan snarare om att var och en ska ges det stöd eller de förutsättningar han eller hon behöver. En likvärdighet som innebär åt var och en efter behov.”⁹

Rättvisa är inte heller ett enkelt eller entydigt begrepp. I ”Prövostenar i praktiken” diskuterar rapportförfattaren begreppet rättvisa. ”För våra syften räcker det med att skilja på en sträng rättvisuppfattning och en mildare. Den förra har att göra med omutlighet, dvs. att den prövande måste bevisa sin kompetens utan inslag av ’mygel’. Den senare förknippas mer med föresatsen att ge den sökande chansen att visa vad han/hon går för. Detta sker bl.a. genom att undanröja faktorer i genomförandet som hindrar den prövande att komma till sin rätt på rimliga villkor.”¹⁰ På standardprovets och de centrala provets tid var det viktigt att genomförandet var lika för alla. Likvärdigheten betonades då mer som likformighet, dvs. betoning på att genomförandet skulle vara lika för alla. Provens syfte var då att rangordna elever.

Det nationella provsystemet på 2000-talet ska uppfylla andra och fler syften, t.ex. ska proven visa på kvaliteter i kunnande och vara förebildliga genom att de är uttolkningar av kursplanerna. Det rangordnande syftet har tonats ner. Proven används istället som stöd vid betygssättning. Men vid betygssättningen skall läraren utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kraven i kursplanen och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper.¹¹ I vissa fall stämmer resultaten från det nationella provet inte med den bedömning som läraren gjort i övrigt. Bedömningarna stämmer gott i de flesta fall, vilket också bekräftas genom lärarenkäter. Att resultat från nationella prov inte stämmer med lärarens övriga bedömning är i sig inget problem, så länge det går att beskriva varför skillnaderna finns där. Eftersom alla mål inte prövas i provet har läraren tillgång till ett bredare underlag för sin bedömning. Yttre faktorer som t.ex. stress eller andra störande faktorer kan också påverka resultatet för enskilda elever. För en vidare diskussion om förhållandet mellan resultat på nationella prov och betygssättning, se ”Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan.”¹²

---

9) *Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan – omfattning, användning och dilemman.* Skolverket:2004:870, sid. 105.

10) *Prövostenar i praktiken.* Skolverket 2004, sid.18.

11) Lpo 94 2 kap 7 §.

12) *Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan – omfattning, användning och dilemman.* Skolverket:2004:870, sid. 54 f.

För ett fåtal elever/elevgrupper förmår inte provet pröva det som man avser att pröva. Detta är dock ovanligt. Däremot kan anpassningar av det nationella provet behöva göras för vissa elever eller grupper av elever. Alla nationella prov har anvisningar för hur de ska genomföras. Anvisningarna utgår från antaganden om förhållandet ute på skolorna och erfarenheter från omfattande utprovningar, samt diskussioner i referensgrupper med erfarna lärare.

I instruktionerna till proven framgår att de kan anpassas om det finns särskilda skäl. Vid anpassning är det lämpligt att eleven får den hjälp han eller hon får vid *liknande* provsituationer. Proven eller provdelarna bör anpassas på ett sådant sätt att de mål som avses bli prövade fortfarande prövas. Om en elev har fått möjlighet att genomföra hela provet eller delar av provet med någon form av anpassning gör läraren bedömningen med hänsyn till den anpassning som skett. Om proven anpassas beaktas detta alltså vid bedömningen av elevens prestation. Om till exempel uppgifter som är utformade för att pröva kursplanernas mål för läs- förståelse läses upp för eleven, prövas inte längre elevens kunskap mot det uppställda målet. Används ändå lyssningsstöd avgör läraren hur detta påverkar bedömningen. Hur anpassningen kan göras inom ramen för provets utformning är också avhängigt vilket ämne det gäller. Resonemangen kring anpassning skiljer sig mellan ämnena.

Frågor och svar

23. FRÅGA: Kan elever undantas från nationella prov?

SVAR: Lärare i grundskolans årskurs 9 och i gymnasieskolan ska använda sig av de nationella proven inför betygssättningen. I det fall man bedömer att eleven inte har någon rimlig chans att klara ett prov eller en provdel på grund av sina stödbehov bör man diskutera om eleven kan genomföra provet eller en provdel. Så långt det är möjligt överväger läraren hur provsituation och prov kan anpassas så att eleven ändå kan vara med. För vissa elever kan det vara ett sätt att visa kunskapskvaliteter som de i övrigt inte visat. Gäller det t.ex. en nyanländ elev med utländsk bakgrund kan det vara orimligt att låta eleven genomföra provet i svenska/svenska som andraspråk men

kanske möjligt att med anpassning genomföra matematikprovet och utan anpassning göra provet i engelska. För en elev med grav dyslexi kan det gå utmärkt att genomföra det muntliga provet i både svenska, engelska och matematik men kanske vara oöverstigligt att skriva en uppsats på engelska. Om eleven gärna vill delta i provet kan eleven känna sig exkluderad om han eller hon undantas. Men om läraren i samråd med rektor ändå bedömer att det inte är möjligt att anpassa provet på ett sådant sätt att deltagandet i provet är till elevens bästa kan beslut fattas om att eleven inte behöver delta.

24. FRÅGA: Är det obligatoriskt för en elev som läser etapputformad kurs i gymnasieskolan att delta i det nationella provet?

SVAR: I Gymnasieförordningen 7 kap. 5§ anges att ”Inför betygsättningen i kärnämnen svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik skall lärarna använda sig av nationella prov...”. Det är alltså läraren som är skyldig att använda sig av de nationella proven. Däremot stipuleras inte att det är obligatoriskt för varje elev att delta. Om läraren i samråd med rektor bedömer att det av någon anledning inte är möjligt för en elev att göra sig själv rättvisa på ett nationellt prov eller att det på något annat sätt påtagligt är till elevens nackdel att delta i provet kan eleven få avstå från att göra provet. Det nationella provet är inte ett examensprov utan syftar främst till att ge läraren stöd vid bedömningen av vilka kunskapskvaliteter som gäller för olika betyg och hur dessa skall tillämpas på en elevs samtliga arbeten. Även om en enskild elev således inte deltagit i provet är det nationella provet ett stöd för läraren i bedömningen av de kunskaper eleven visat i övrigt.

25. FRÅGA: Hur kan man veta att man bedömer proven likvärdigt om instruktionerna för anpassning är så otydliga?

SVAR: Vad som är likvärdigt och rättvist låter sig inte på något enkelt sätt fångas in genom att alla ges samma förutsättningar och genom att alla genomför ett prov under exakt lika villkor. Att hävda att resultat från ett nationellt prov är det mest likvärdiga och rättvisa

sättet att bedöma och betygssätta en människas prestationer/kunskaper är en alltför förenklad syn på vad rättvis och likvärdig bedömning och betygssättning innebär. Bedömningen av en elevs kunskapsutveckling görs alltid med hjälp av olika former av underlag, både muntliga och skriftliga.

Att uppnå likvärdighet och rättvisa i betygssättningen är ingen enkel process. Eftersom betyg används för olika former av urval måste självfallet ambitionen vara att betygen ska vara så jämförbara som möjligt. I det nuvarande provsystemet baseras slutbetyget i provämnena dels på resultat på de nationella proven, dels på lärarnas bedömningar. Det innebär både att bedöma de delar som inte provas på proven och att bedöma vilken roll de nationella proven ska ha för betygssättningen.¹³

26. FRÅGA: Varför finns det inte beskrivet tydligare hur proven ska anpassas för elever i behov av särskilt stöd?

SVAR: För pedagogen som arbetar i skolan är i de flesta fall en kategorisering av ett funktionshinder inte en tillräcklig hjälp för planeringen av arbetet. Två elever med "samma" funktionshinder är knappast lika i andra avseenden än att det kan komma att krävas likartade anpassningsåtgärder från den utbildningsansvariges sida. Lärandet måste individualiseras i samma utsträckning för dessa elever som för alla andra. Pedagogen har som alltid till uppgift att fördjupa sig i den enskilde elevens lärande, ge stimulans, återkoppling och särskilt stöd vid behov. Eftersom variationen är så stor är det inte möjligt att nationellt ange exakt vad som kan respektive inte kan göras vid anpassning.

---

13) SKOLFS 2004:23.

27. FRÅGA: Skall en elev ha någon form av diagnos för anpassning av provet?

SVAR: I instruktionerna till proven framgår att de kan anpassas för elever i behov av särskilt stöd. En sådan bedömning görs av pedagogisk personal. Det finns inget som reglerar att en elev måste ha en formell diagnos för att få ett nationellt prov anpassat. Tanken är att eleven får den anpassning vid genomförandet av nationella prov som han eller hon i får vid andra provtillfällen. Det som är avgörande är om eleven får sådana förutsättningar att han eller hon kan genomföra provet och därigenom får visa vad han eller hon kan.

28. FRÅGA: Kan man läsa texterna för en dyslektiker?

SVAR: Texterna i ett prov är av varierande slag och har olika syften beroende på vad provet ska pröva.

I matematik kan texterna läsas upp för eleven utan att syftet med provet går förlorat.

I svenska och svenska som andraspråk är texterna i ämnesproven för årskurs 5 och 9 till för att pröva läsförståelse och eleven ska i första hand läsa texterna själv. En anpassning kan vara att förlänga provtiden eller dela provet i flera delar. Om eleven i vanliga fall lyssnar på texter i stället för att läsa dem kan man göra det även vid genomförandet av proven i svenska och svenska som andraspråk. Det man då i första hand kan bedöma är textförståelse.

I engelska finns till samtliga prov en del som fokuserar receptiva färdigheter (läsa och förstå samt lyssna och förstå). Delprovet *Reading* är till för att pröva läsförståelse. I första hand ska eleven själv läsa texten och göra uppgifterna. De vanligaste anpassningsåtgärderna är att eleven får mer tid eller att layoutförändringar görs. Om den typen av anpassning inte räcker kan man i nästa steg överväga att läsa upp frågor och, där det är tillämpligt, låta eleven svara muntligt. En elev som i vanliga fall inte själv läser texten kan behöva lyssningsstöd, dvs. att texten, eller delar av texten, läses upp för eleven. Vid den typen av anpassning prövas delvis andra kompetenser. Istället för läsförståelse prövas en mer generell receptiv förmåga.

Bedömning av prov

Det är viktigt att elever förstår provets syfte och roll. I lärarhäften finns all information om provens förberedelse och genomförande. I bedömningsanvisningar finns förutom rätt svar också angivet hur olika provuppgifter bedöms med exemplifierade elevlösningar.

Rutinerna för hur provet rättas och bedöms är olika på skolorna. I en del fall byter lärarna elevers provlösningar med varandra, i andra fall diskuteras bara de fall där en lärare är osäker. Enligt studier som gjorts av de nationella provens effekter i grundskolan och gymnasieskolan varierar omfattningen av det gemensamma bedömningsarbetet på skolorna.¹⁴ Cirka en tredjedel av landets gymnasielärare har regelbundet bedömningsseminarier när det gäller de nationella proven i de gemensamma kärnämneskurserna. En lika stor andel bedömer och rättar varandras prov. Det är betydligt vanligare att lärare diskuterar provresultaten inom ämnesgruppen (49 procent) än att provresultaten diskuteras med rektor eller skolledning (ca 4 procent). På grundskolan samverkar endast var tionde lärare med andra skolor om de nationella provens användning.

Samarbetet är en förutsättning för att elevernas arbeten ska bli likvärdigt bedömda. En större grupp lärare än på den egna skolan som gemensamt diskuterat fram grunder för bedömning ökar rättvisan för eleven. Rektor och kommun har ett ansvar för att förutsättningar skapas för ett utvidgat professionellt samtal. På nationell nivå är situationen svårare men här kan till exempel ämnesföreningar fylla en viktig uppgift. Med dagens kommunikationsmedel är det möjligt att skapa virtuella mötesplatser för det professionella samtalet.¹⁵

Det är viktigt att elever får information om hur deras prov bedöms och att bedömningen och betygssättningen av provet inte sker på subjektiva grunder. De anvisningar som finns för bedömning av provresultaten skall användas. Förutom nationella prov har Skolverket ett kommentarmaterial för bedömning i flera ämnen på Skolverkets webbplats www.skolverket.se under Betyg>Bedömningsexempel.

---

14) *Prövostena i praktiken* Skolverket 2004; *Nationella prov i gymnasieskolan – ett stöd för likvärdig betygssättning?* Skolverket 2005.

15) *Bedömning och betygssättning*, Skolverket 2001, sid. 28.

Annan viktig information för eleverna är de nationella provens betydelse. De är inte examensprov utan verktyg för likvärdig bedömning. Denna information liksom kursens mål, konkretiseringar och betygs-kriterier bör eleverna få kännedom om när ett ämne eller en kurs börjar och gärna upprepas under kursens gång.¹⁶

Frågor och svar

29. FRÅGA: Hur kommer det sig att man kan få provbetyget G trots att man inte nått G på ett av delproven?

SVAR: När det gäller ämnesbetyget är det riktigt att alla mål skall vara nådda för att det sammanfattande provbetyget skall bli minst Godkänd. Man kunde tänka sig att samma regel skulle gälla också när man beräknar ett sammanfattande provbetyg. Ett prov kan dock aldrig på den begränsade tid som står till buds pröva olika mål på ett fullständigt sätt. Det innebär att det alltid finns viss osäkerhet i ett provresultat. Prov är med andra ord ganska osäkra som mätinstrument. Skolverket har därför bedömt att det för det sammanfattande provbetygets del kan vara acceptabelt att ett delprovresultat inte når upp till G om detta kompenseras av goda resultat på övriga delprov. Däremot anser Skolverket att det vore att gå alltför långt att ge ett godkänt sammanfattande provbetyg om två delprov inte nått godkändnivå även om det tredje provbetyget vid sammanvägningen skulle kompensera övriga två provbetyg.

Det är viktigt att det sammanfattande provbetyget inte främst är till för lärarens bedömning av den enskilda elevens prestationer. Läraren bedömer elevens prestationer utifrån samtliga prestationer. Syftet är främst att provbetyget skall kunna utgöra underlag för jämförelser i mer aggregerad form, t.ex. då man vid en skola vill jämföra hur resultaten på de nationella proven förhåller sig till de slutliga ämnesbetygen och där mönstren kan se olika ut för olika klasser.

---

16) Lpf 94 2.5.

Det är då viktigt att diskutera vad dessa skillnader kan bero på. På det sättet främjas en pedagogisk diskussion som kan bidra till att öka likvärdigheten och rättvisan i betygssättningen utan att de nationella proven på ett mekaniskt sätt förväntas styra ämnesbetygen.

30. FRÅGA: Stämmer det med grundtankarna i ett kvalitativt betygssystem att ge regler för att väga samman delprovsbetyg till ett sammanfattande provbetyg?

SVAR: Läraren har att bedöma elevens måluppfyllelse för varje enskilt mål. I det fallet kan läraren med utgångspunkt i betygskriterierna säga att en viss prestation med avseende på målet X är värd betyget G eller VG eller något annat. Om en kurs har 15 mål skall således läraren i princip bedöma måluppfyllelsen för vart och ett av de 15 målen. Låt oss säga att det är gjort och att eleven erhållit en uppsättning betyg (kvalitetsomdömen) på de aktuella målen. Betyg sätts emellertid inte på enskilda mål utan på kurser och alltså måste de 15 betygen på något sätt sammanfattas i ett betyg. Härvidlag finns vissa regler i grundskoleförordningen. T.ex. att alla mål skall vara uppfyllda för att en elev skall få G. Om en elev således når 14 mål med MVG-kvalitet men inte nått ett mål skall eleven enligt förordningen inte ges betyg (Grundskoleförordningen 7 kap. 9§. Finns särskilda skäl, t.ex. ”funktionshinder eller andra liknande personliga skäl som inte är av tillfällig natur” kan dock undantag göras enligt 8§).

Om däremot alla betyg (kunskapskvaliteter) på de enskilda målen är minst G och vissa VG och MVG uppstår problemet vilket som ska bli det sammanfattande betyget. Ett sådant måste sättas enligt skolförordningen. I detta fall anges ingen särskild princip för hur detta ska göras utan det beslutet är lämnat till varje lärare och hans eller hennes omdöme. Eftersom någon gemensam princip inte existerar kan det få till följd att två elever med exakt samma mönster på sin måluppfyllelse bedöms olika av olika lärare. Detta förhållande medför osäkerhet om jämförbarheten mellan olika betyg. Samtidigt har det dock inte ansetts lämpligt att från statligt håll i detalj styra betygssättningen så att regler ska utfärdas för hur ett antal målupp-

fyller av olika kvalitet skall förenas i ett sammanfattande betyg. Därmed finns således en viss osäkerhet inbyggd i betygssystemet. Tanken är att professionen, dvs. lärarna själva, genom kollegiala samtal skall komma fram till en gemensam tolkningsbas.

Ett sätt att öka jämförbarheten mellan olika betyg är att ange en gemensam metod för hur måluppfyllelse av olika slag sammanfattas till ett enda omdöme. Det är i det ljuset man ska se de sammanfattande provbetygen. I detta fall har alla elever genomfört samma uppgifter och alla vet hur provbetyget är konstruerat. Därmed ökar jämförbarheten mellan olika provbetyg jämfört med om varje lärare gör sin egen sammanfattande bedömning. Även delprovsresultaten erhålls på liknande sätt eftersom resultaten på ett antal uppgifter på något angivet sätt samordnas till ett delprovsbetyg. I den meningen är det ingen skillnad mellan delprovsbetyg och sammanvägda provbetyg.

När det sedan gäller relationen mellan provbetyg och ämnesbetyg eller kursbetyg är det svårare att ange någon generell regel. Denna fråga diskuteras i Skolverkets skrift ”Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan”, som finns tillgänglig på Skolverkets hemsida.

Man kan sammanfattningsvis besvara frågan med att det ur vissa aspekter är tveksamt om det är i enlighet med betygssystemets grundtankar att ange en formel för att konstruera provbetyg. Samtidigt finns det emellertid andra legitima behov, t.ex. av jämförbarhet mellan betyg och av att hitta sammanfattande mått eller omdömen. Detta kan innebära att den grundläggande principen om kvalitativ betygssättning ibland kan få stå tillbaka för att andra behov skall kunna uppfyllas genom kvantitativ sammanvägning.

31. FRÅGA: Måste man klara alla delproven för att få ett godkänt resultat på det nationella provet eller kan man misslyckas på något och ändå få bra betyg?

SVAR: Ett nationellt prov innehåller flera delar. Varje ämne har en sammanvägningsmodell för ett provbetyg som finns beskriven i lärarmaterialet. För att få betyget Godkänd på hela provet i engelska samt svenska och svenska som andraspråk, skall resultatet på två av tre delar nå godkändnivå från och med läsåret 2005/2006. I proven i matematik finns två till tre delar vars resultat summeras till ett provresultat.

32. FRÅGA: Måste man ha betyget Godkänd på sfi-provet för att bli godkänd på kurs D?

SVAR: Ett nationellt prov är inte ett examensprov. Sfi-provet är precis som andra nationella prov ett prov bland andra när det gäller bedömningen av en enskild studerandes prestationer. Se också svaret på fråga 33.

33. FRÅGA: Hur avgörande är de nationella proven för betyget?

SVAR: Det nationella provet är ett prov bland andra när det gäller bedömningen av en enskild elevs prestationer. För läraren är provet ett stöd för en likvärdig bedömning. Om en elev inte når gränsen för Godkänd på det nationella provet beror det på vad läraren i övrigt har som underlag för betygsättning vilken betydelse provet har för den sammanlagda bedömningen av elevens prestationer. Som vid vilket annat provtillfälle som helst kan man ha en dålig dag när det är dags för det nationella provet. Det är viktigt att läraren har ett så rikt underlag som möjligt för bedömning av en elevs måluppfyllelse. Då kan en enstaka miss på ett prov kompenseras av något annat eleven presterat där han eller hon har visat motsvarande kunskaper. Ett nationellt prov är inte ett examensprov.

34. FRÅGA: Påverkar resultatet på det nationella provet betyget? Om man får G på proven har man chans att få VG i slutbetyg då?

SVAR: När det gäller betygssättningen av enskilda elever måste provresultatet hanteras med omdöme. Ibland presterar elever bättre än normalt på provet, ibland sämre än normalt. Det vanligaste är att provresultaten stämmer rätt väl överens med lärarens bedömning, men ibland förekommer avvikelse i ena eller andra riktningen. Då måste läraren bedöma om det är den tidigare egna bedömningen som är mest korrekt eller om det finns anledning att ändra bedömningen utifrån provet och dess bedömningsunderlag. I den mån ändringar förekommer bör det kunna ske både i form av en höjning eller sänkning då betyget sätts. Det finns inget fog för den inte ovanliga uppfattningen att ”nationella prov kan bara höja inte sänka betyget”.

35. FRÅGA: Är det många som inte klarar provet?

SVAR: Skolverket samlar årligen in resultat från ämnesprov och kursprov. För ämnesproven samlas samtliga elevers resultat in, för gymnasieskolan görs ett urval. Resultaten rapporteras dels på Skolverkets hemsida, dels genom rapporter som sammanställs av de institutioner som konstruerar proven. Till och med vårterminen 2004 angavs provresultaten för engelska, svenska och svenska som andraspråk på delprovsnivå medan proven i matematik redovisades med provbetyg. I årskurs 9 nådde 2004 88 procent nivån för betyget Godkänd på ämnesprovet i matematik. Resultatet var något bättre i svenska där 87 procent nådde Godkänd eller högre i läsförståelse och 97 procent Godkänd eller högre i det muntliga delprovet. I engelska nådde 96 procent Godkänd eller högre i det muntliga delprovet och 91 procent i läs- och hörförståelse.

I gymnasieskolan varierar provresultaten mycket mellan de olika programmen. Resultaten på proven i kärnämnescurserna 2005 visade bl.a. att i Engelska A fick 99 procent betyget Godkänd eller högre på Naturvetenskapsprogrammet (NV) medan ca 80 procent

fick samma resultat på Barn- och fritidsprogrammet (BF). I Matematik A fick ca 98 procent av NV-eleverna betyget Godkänd eller högre och av eleverna på BF nådde drygt 62 procent denna nivå. I Svenska B uppnådde ca 87 procent av BF-eleverna betyget Godkänd eller högre och på NV var det 98 procent som fick samma resultat. Fördelning mellan betygen Väl godkänd och Mycket väl godkänd ser också mycket olika ut mellan programmen. För mer information och statistik se www.skolverket.se >SIRIS och för diskussion se ”Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan”, som också finns tillgänglig på Skolverkets hemsida.

36. FRÅGA: Hur ska man bedöma en elevtext som är helt ljudenligt stavad? Både svenska och engelska.

SVAR: En elevtext som är helt ljudenligt stavad kan ändå visa hur eleven behärskar ordförråd, idiom och syntax. Läses texten högt blir texten sannolikt begriplig. När en elev skriver det nationella provet i svenska eller svenska som andraspråk kan han eller hon ha stor hjälp av att skriva på dator. Bedömningen blir en helhetsbedömning där textens kommunikativa kvaliteter vägs in.

37. FRÅGA: Kan vi kräva att eleverna skriver en uppsats om minst 600 ord för att erhålla lägst betyg Godkänd?

SVAR: Nej, textomfånget ska inte avgöra betyget. Betyget har inte någon självklar koppling till antalet ord. De ämnen där provkonstruktören har ansett att genren eller texttypen kräver en avgränsning när det gäller antal ord, har en avgränsning angivits. I det bedömningsmönster som medföljer provet framgår av resonemangen kring olika elevlösningar att det är en helhetsbedömning som ligger till grund för betyget på uppsatsen. Där kan naturligtvis omfång spela in och i vissa fall avgöra betyget men en ordgräns kan inte gälla generellt.

38. FRÅGA: Har betygssättande lärare skyldighet att informera eleven om resultaten på varje delprov i det nationella provet?

SVAR: Det finns ingen skillnad mellan nationella prov och skolans egna prov ifråga om att elevens skall få veta sitt resultat. Detsamma gäller elevens rätt att få se sitt prov och hur det bedömts. Detta är en rättssäkerhetsfråga. Provsekretess innebär inte att proven inte får visas för elever efter provtillfället. Eleverna har rätt att få se sitt prov. Syftet med provsekretessen är att uppgifterna i provet ska kunna återanvändas till senare prov.

39. FRÅGA: Hur ska en elev bedömas som visar G- och MVG-kvalitet men inte VG-kvalitet?

SVAR: Denna fråga har sin upprinnelse i bedömning av den större uppgiften i matematik med aspektbedömning. Att en elev visar både G-, MVG- men inte VG-kvaliteter kan ha olika orsaker. Kanske eleven tycker det är ett trivialt problem och går direkt på en generell lösning. I så fall får det antas att eleven även kan visa VG-kvaliteter på det aktuella området. Detta kan ju lätt konstateras om läraren har ett samtal med eleven kring uppgiften efter provet. Skulle eleven erhålla ett lägre betyg, efter en strikt tolkning av bedömningsanvisningarna, bör läraren notera detta och ha det i åtanke vid sin samlade bedömning inför betygssättningen.

Sekretess

En allmän handling ska lämnas ut till den som begär det. Vissa handlingar är emellertid helt eller delvis sekretessbelagda (hemliga) och får inte lämnas ut. Sekretess gäller för uppgift som ingår i eller utgör underlag för kunskapsprov om det kan antas att syftet med provet motverkas om uppgiften röjs (4 kap. 3 § Sekretesslagen). Avsikten är att kunna återanvända tidigare givna prov. På grund av Skolverkets behov av att återanvända nationella prov och provbanksprov i utvärderingssyfte samt av resursskäl kan proven komma att omfattas av sekretess. Sekretesstiden för respektive prov framgår av SKOLFS om ej annat framgår av respektive prov.

Skolverket har inte angett något om sekretess för ämnesproven i årskurs 5 och de diagnostiska materialen. Ämnesproven i årskurs 5 får dock inte vara kända för eleven i förväg om provets syfte skall uppnås och provmaterialet ska användas endast för sitt syfte under angiven provperiod.

Frågor och svar

40. FRÅGA: Varför omfattas vissa nationella prov av så lång sekretess som tio år?

SVAR: Provens uppgifter är tänkta att återanvändas under en tioårsperiod. Skolverket har för avsikt att införa kortare sekretesstider för kommande prov. Ämnesproven för årskurs 9 kommer att omfattas av sekretess endast under det läsår som proven genomförs.

41. FRÅGA: Varför har ämnesproven i årskurs 5 ingen sekretesstid angiven?

SVAR: Ämnesprovet i årskurs 5 används vanligtvis två år i rad och skall naturligtvis inte vara känt av eleven i förväg om provets syfte skall uppnås.

42. FRÅGA: Får en elev se sitt bedömda prov om provet omfattas av sekretess?
Får en förälder se sitt barns nationella prov om detta omfattas av sekretess?

SVAR: Eleven och omyndiga elevers föräldrar har rätt att få information om resultat av det nationella provet och om hur svaren bedömts. De kan däremot inte få en kopia av provet så länge detta omfattas av sekretess.

43. FRÅGA: En förälder vänder sig till skolan med önskemål om att få se en sammanställning av samtliga resultat från de nationella proven i matematik. Har skolan skyldighet att lämna ut detta?

SVAR: Skolan är i princip skyldig att lämna ut materialet. Om en resultatsammanställning upprättats skall denna lämnas ut på begäran då det är en allmän handling. Det enda skälet till att inte lämna ut uppgifter är om skolan gjort en sekretessprövning och det har visat sig att delar av eller hela materialet omfattas av sekretess enligt sekretesslagen.

44. FRÅGA: Hur kan man få tag på ett prov som inte längre omfattas av sekretess?

SVAR: De flesta tidigare prov som inte omfattas av sekretess återfinns via www.skolverket.se > Nationellt provsystem > Nationella prov > Tidigare prov samt kan även beställas se www.skolverket.se > Nationellt provsystem > Nationella prov > Beställning.

De nationella proven – bakgrund och syften

Historik

Prövningar av olika slag har naturligtvis funnits mycket längre i form av till exempel husförhör och muntliga och skriftliga examinationer som realexamen och studentexamen. Men mer systematiskt konstruerade prov infördes först på 1940-talet av provpionjären Fritz Wigforss. Han konstruerade de första nationella proven, de så kallade standardproven, med normalfördelningen som bas.

Anledningen till att standardproven infördes var att allt fler elever ville börja realskolan och att de betyg som sattes i folkskolan representerade så olika kunskaper att de inte dög för urval. Standardproven skulle se till att betygen blev mer likvärdiga. En uppgift som fortfarande är aktuell för dagens nationella prov.

De första standardproven tillämpades på den dåtida betygsskalan som i enlighet med normalfördelningen skulle ha nedanstående fördelning där A, ”stort A”, var det högsta betyget och betygen BC och C innebar att eleven inte var godkänd.

Betyg	A	a	AB	Ba	B	BC	C
Andel (%)	1	6	24	38	24	6	1

Denna betygsskala gällde fram till den nya läroplan för grundskolan som infördes 1962 (Lgr 62). Då infördes också ett nytt betygssystem med siffror från 1 till 5 där 5 var det högsta betyget. Den betygsskalan innebar i princip att de två högsta och de två lägsta betygen i den tidigare skalan slogs ihop så att den nya betygsskalan blev:

Betyg	1	2	3	4	5
Andel (%)	7	24	38	24	7

Standardprovets uppgift var att säkra att betygsfördelningen skulle gälla på nationell nivå. Däremot behövde den inte gälla för en enskild skola och än mindre för en enskild klass. Det viktiga var att en elevs betyg skulle ha den plats i den nationella rangordningen som elevens kunskaper motsvarade. Betygssystemet var vad man brukar kalla grupprelaterat eller relativt.

Detta betygssystem bestod i grundskolan fram till 1980 när det i Lgr 80 fastslogs att samma betygsbeteckningar skulle bibehållas men att betygen inte längre behövde följa den procentuella fördelning som normalfördelningen ger. Det som skulle gälla var att betyget 3 skulle vara vanligast och betygen 2 och 4 skulle vara vanligare än betygen 1 och 5. Mer precisa än så var inte föreskrifterna.

För gymnasieskolans del infördes den relativa betygsskalan med sifferbetyg i och med den läroplan som kallas Lgy 70 (men som trädde i kraft ett par år dessförinnan). I gymnasieskolan infördes nationella prov som kallades centrala prov.

Även för gymnasieskolan gällde att de centrala proven skulle fungera som nationell norm för den lokala betygssättningen med syfte att säkra att elevernas betyg fick den rätta platsen i den nationella rangordningen. Klassens medelvärde och spridning var de viktiga resultaten av de centrala proven. Medelvärdet av elevernas slutbetyg fick inte avvika från medelvärdet på det centrala provet med mer än 0,2. Om så var fallet måste läraren lämna en skriftlig motivering till rektor. Det centrala provet var liksom standardprovet alltså främst ett grupprov. Den enskilda elevens betyg behövde inte sammanfalla med betyget på provet. Standardproven och de centrala proven var således inga examensprov.

I grundskolan fanns prov i svenska, engelska och matematik medan gymnasieskolan hade många fler prov. Det fanns olika versioner av prov i svenska, engelska och matematik beroende på vilken gymnasielinje provet gällde. Dessutom fanns prov i t.ex. franska, tyska, fysik, kemi och företagsekonomi.

För gymnasieskolans del gällde samma relativa betygssystem från Lgy 70 fram till 1994 när de nu gällande läroplanerna infördes för både grundskolan och de frivilliga skolformerna.

Förändringen i mitten på 90-talet var radikal på många sätt. För de nationella provens del var det främst övergången från ett relativt betygssystem till ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem som var den stora förändringen. I det relativa systemet var det lätt att fastlägga vid vilka poänggränser olika provbetyg skulle ligga. Det var bara att samla in resultat från ett slumpmässigt nationellt urval av elever (cirka 3000), se hur stor andel som hade 0 poäng, 1 poäng, 2 poäng och så vidare samt addera andelarna. När man kommit upp till summan sju procent hade man poänggränsen för betyget 2. Sedan räknade man vidare tills man fått ytterligare 24 procent av eleverna och varvid man nått poänggränsen för betyget 3 o.s.v. Betygsgränserna bestämdes således efter det att provet var genomfört.

I det nya betygssystemet ställs helt andra krav på de nya nationella proven som 1994 fick namnet ämnesprov i grundskolan och kursprov i gymnasieskolan. Proven och provbetygen skall utgå från verbalt formulerade mål och betygskriterier. Det ska i förväg vara möjligt att ange vilka kunskaper som krävs för ett visst betyg, vilket får till följd att även betyg på prov ska kunna vara angivna i förväg. Systemet har varit i bruk i cirka tio år. Under denna tid har det skett förändringar vilket gör att provsystemet idag inte ser ut som det gjorde i mitten på 1990-talet, t.ex. fanns då inga fastlagda provdatum utan skolorna kunde själva välja när inom en given tidsperiod de ville genomföra proven.

Syften

De nationella proven har flera syften. De ska konkretisera ämnesmål, kursmål och betygskriterier. De ska vara ett stöd för läraren att kartlägga styrkor och svagheter i elevers kunskaper. De ska stödja en likvärdig och rättvis betygssättning. Och de ska tjäna som underlag för skolans, kommunens och statens bedömning av kvaliteten i skolorna och undervisningen.

Samtidigt ska proven inte *styra* innehåll och arbetsmetoder. Detta är något som ska bestämmas av lärare och elever gemensamt. Däremot är tanken att proven ska vara ett *stöd* genom att ge exempel bedömning av olika typer av stoff och innehåll. Proven ska inte heller fungera som examensprov, dvs. de ska inte *styra* betygssättningen av den enskilda eleven. Betyg ska sättas av den undervisande läraren utifrån elevens samlade prestationer inom hela det kunskapsområde elever och lärare valt att arbeta med. Proven, och kanske framför allt de bedömningsunderlag som medföljer proven, ska vara ett *stöd* för läraren när han eller hon ska bedöma en elevs alla prestationer. Tanken är alltså inte att det enskilda provet ska ha en ensamt avgörande betydelse för elevens betyg. Prov kan aldrig pröva mot samtliga mål oavsett om det är ett examensprov eller ett nationellt kursprov. Det kan naturligtvis finnas situationer där en lärare bedömer att en elev befinner sig på gränsen mellan två betyg och att provresultatet då får avgörande betydelse för vilket det slutliga betyget blir. Men det ska vara undantag, inte regel.

För lärarens betygssättning är det således kanske inte främst elevens prestation på provet som har störst betydelse för den samlade betygssättningen utan det förebildliga stöd som bedömningsmaterialen utgör för lärarens bedömning av elevens övriga prestationer. Provet har således i den meningen en dubbel funktion. Dels

bedöms elevens prestation på provet, dels bedöms elevens övriga prestationer med provmaterialets bedömningsunderlag som mall.

Elevens prestation på provet ska dock betygssättas och det ska ske i enlighet med de bedömningsunderlag som medföljer proven. Men varför ska man då inte ge resultatet på det nationella provet större tyngd vid betygssättningen? Provet är ju obligatoriskt och konstruerat av professionella universitetsinstitutioner.

Det finns flera skäl för detta. Allmänt kan sägas att prov är goda instrument för att pröva kunskaper hos grupper av elever. Ju större grupp desto säkrare resultat, förutsatt att proven är välkonstruerade i olika avseenden. Omvänt gäller att ju mindre gruppen blir desto osäkrare blir resultatet. Och som mest osäkert är det om gruppen består av en enda elev. Då är provets ”mätfel” som störst. Även om ett prov är välkonstruerat finns alltid sådana mätfel eller bedömningsfel, beroende på vilken typ av prov det handlar om. Är det ett prov som baseras på uppgifter finns alltid en viss slumpfaktor i urvalet av uppgifter. En elev kan ha större tur än en annan när det gäller vilka uppgifter av alla tänkbara som råkar komma på provet. Är det ett uppsatsprov kan man ha mer eller mindre tur med ämnet och det kan finnas slumpfaktorer med när det gäller hur olika bedömare värderar den presterade texten. Och naturligtvis kan man som elev ha en bättre eller sämre dag. Vissa elever blir därtill nervösa och stressade och har svårt att prestera sitt bästa på ett prov, medan andra snarast blir stimulerade och presterar bättre än vanligt.

När det gäller betygssättningen av enskilda elever måste således provresultatet hanteras med omdöme. Ibland presterar elever bättre än normalt på ett prov, ibland sämre än normalt. Det vanligaste är att provresultaten stämmer rätt väl överens med lärarens bedömning, men ibland förekommer avvikelse i ena eller andra riktningen. Då måste läraren bedöma om det är den egna bedömningen som är mest korrekt eller om det finns anledning att ändra bedömningen utifrån provet och dess bedömningsunderlag. I den mån ändringar förekommer bör det kunna ske modifieringar både uppåt och nedåt. Det finns inget fog för den inte ovanliga uppfattningen att ”nationella prov kan bara höja, inte sänka betyget”.

Provens diagnostiska funktion innebär främst att läraren av elevernas redovisningar kan få en uppfattning om vilka förtjänster och brister den enskilda eleven har i sitt kunnande. Men proven kan också ge en bild av om undervisningen haft en annan inriktning än den som provet betonar. Detta behöver inte innebära att undervisningen varit undermålig utan kan vara en konsekvens av lärares och elevers rätt att själva välja stoff och arbetsmetoder. Men om gruppens resultat på

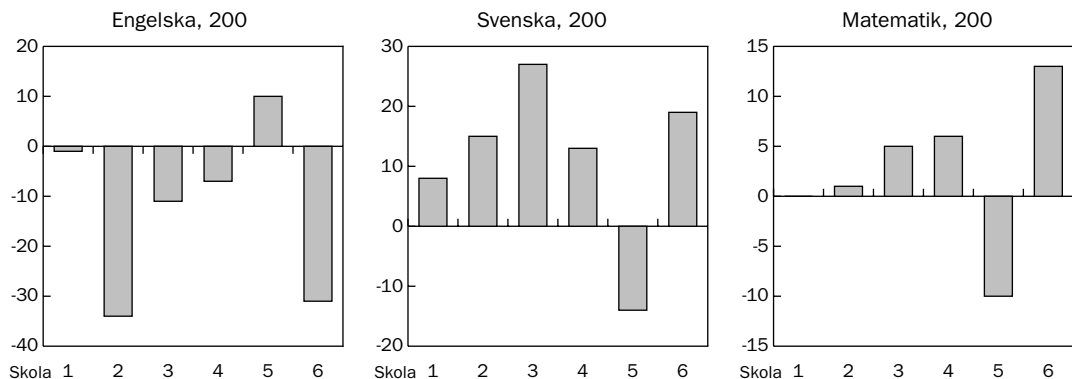
provet inte är i enlighet med lärarens bedömning måste förklaringar kunna ges t.ex. beträffande stoffval. Ett av de nationella provens syften är att konkretisera kursmål och betygskriterier och därför är det viktigt att analysera och diskutera om den egna tolkningen är i linje med de nationella styrdokumenterna och den tolkning av dessa som de nationella proven representerar.

Ett fjärde syfte med de nationella proven, och ett syfte som fått ökad betoning under senare år, är att de ska utgöra ett stöd för bedömningen av kvaliteten i skolan och även för en mer övergripande bedömning av likvärdigheten i betygssättningen. Att provbetyg och ämnes- eller kursbetyg varierar för enskild elev är inte märkligt. Där kan tillfälligheter spela in. Men om man jämför provbetyg och kursbetyg för grupper av elever kan man inte i samma utsträckning hänvisa till slumpen utan då bör det finnas andra förklaringar.

För skolledningar och kommuner som har ansvar för kvalitetssäkringen i sina skolor finns det anledning att göra jämförelser mellan provbetyg och ämnes-/kursbetyg. Om man t.ex. undersöker resultaten i några skolor inom en kommun kan det se ut som i figurerna nedan.

Figuren nedan visar en kommun med sex skolor av lite varierande storlek. Staplarna anger, om de har ett positivt värde, hur stor nettoandel av eleverna som har ett betygssteg högre ämnesbetyg än provbetyg. Ett negativt värde anger omvänt att provbetygen är högre än ämnesbetygen. Resultaten gäller våren 2003. Då gavs inga provbetyg i svenska och engelska utan de aktuella provbetygen är konstruerade i efterhand på det sätt som gäller för provbetyg från och med höstterminen 2004.

Andel elever med högre ämnesbetyg (%)

Man kan se att i fem skolor har eleverna högre provbetyg än ämnesbetyg i engelska (staplarna har negativa värden) medan förhållandet är det omvända i svenska. Även i matematik är det något vanligare att ämnesbetyget är högre än provbetyget.

Man kan också notera att i skola 6 är de cirka 30 procent av eleverna som har högre provbetyg än ämnesbetyg¹⁷ medan förhållandet är det motsatta i svenska och matematik. Skola 5 å andra sidan har en omvänd bild. Och så vidare.

Vilka slutsatser kan man då dra av figurerna? Det är en fråga som man inte kan svara generellt på. Den måste besvaras av dem som känner till förhållandena på skolan och i de klasser som deltagit i proven. Det är därför viktigt att skolorna själva gör jämförelser mellan sina provbetyg och ämnes- eller kursbetyg och att man diskuterar och analyserar resultaten. Det är en nödvändig förutsättning för att betygssättningen ska bli mer likvärdig. Sen finns det många andra faktorer att ta hänsyn till vilket framgår av tidigare avsnitt.

---

17) Det kan t.ex. innebära att 35 procent har högre provbetyg och 5 procent har högre ämnesbetyg. Då blir nettoandelen 30 procent.

Referenser

- Att bedöma eller döma. Tio artiklar om bedömning och betygssättning*, 2002. Stockholm: Skolverket.
- Bedömning och betygssättning. Kommentarer med frågor och svar*, 2001. Stockholm: Skolverket.
- Betyg med lika värde? – en granskning av statens insatser*, 2004. Stockholm: Riksrevisionen.
- Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan. Omfattning, användning och dilemman*, 2004. Stockholm: Skolverket.
- Likvärdig bedömning och betygssättning. Allmänna råd och kommentar*, 2004. Stockholm: Skolverket.
- Nationella kvalitetsgranskningar 2000*. (Skolverkets rapport nr 190.) Stockholm: Skolverket.
- Nationella prov i gymnasieskolan – ett stöd för likvärdig bedömning?*, 2005. Stockholm: Skolverket.
- Prövostena i praktiken. Grundskolans nationella provsystem i ljuset av användares synpunkter*, 2004. Stockholm: Skolverket.

Nationella prov

- 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94).
- Förordning (2002:1012) om kommunal vuxenutbildning 4 kap. 6§.
- Förordning (1996:1206) om fristående skolor 1 a kap. 6§ samt 2 kap. 8§.
- Förordning (1994:895) om svenskundervisning för invandrare 14-16§.
- Grundskoleförordningen (1994:1194) 7 kap. 10§.
- Gymnasieförordningen (1992:394) 7 kap 5§.
- Specialskoleförordning (1995:401) 8 kap. 10§.

Anpassning

Skollagen (1985:1100) 1 kap. 2§.

Skollagen 4 kap. 1§.

1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94).

Provdatum

Statens skolverks författningssamling (SKOLFS).

Beslut angående betygsättning Dnr 52-2003:3031.

Insamling av resultat

Förordningen (1992:1083) 1§ om viss uppgiftsskyldighet för skolhuvudmännen inom det offentliga skolväsendet m.m.

Sekretess

Sekretesslagen (1980:100) 4 kap. 3§.

Bilaga 1: Hantering av nationella prov och provmaterial i Skolverkets provbank

Skolverket vill understryka vikten av att hantering av nationella prov och provmaterial sker på ett säkert sätt. Säkerhetsrutinerna måste vara tillförlitliga så att proven kan användas på det sätt som avses. I Skolverkets föreskrifter framgår rektors ansvar för hantering av prov. Föreskrifterna gäller obligatoriska nationella ämnesprov i årskurs 9 i grundskolan och årskurs 10 i specialskolan, nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2005/2006 (SKOLFS 2004:26-28) och Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i kommunal vuxenutbildning läsåret 2005/2006 (SKOLFS 2004:29). Provmaterial i Skolverkets provbank skall hanteras med samma säkerhet som de nationella proven. Rektor ansvarar för att givna instruktioner och övriga bestämmelser om provens genomförande och hantering tillämpas.

Rektors ansvar

- Rektor ansvarar för beställning av prov och provmaterial. Rektor har även ansvar för beställning av prov och provmaterial som används i utbildning som är utlagd på annan anordnare.
- Rektor har ansvaret för prov och provmaterial och dess hantering från och med mottagandet av paket med prov och provmaterial.
- Lärarinformation, gröna häftet (men inte bedömningsanvisningar, röda häftet) lämnas ut vid paketets ankomst.
- **Allt övrigt** provmaterial (provhäften, bedömningsanvisningar (röda häftet), cd-skivor) skall förvaras inlåst fram till provdagen med undantag av texthäften och cd i svenska och svenska som andraspråk och förberedelsematerial för *Focus: Writing*, Engelska B. I de fall lärare behöver se proven i förväg skall proven låsas in direkt efter genomläsning respektive genomlysning. Prov och provmaterialen skall förvaras på skolan.
- Rektor ansvarar i förekommande fall för att kopiering sker på ett betryggande sätt och att överblivna och kasserade kopior av provet och provmaterialet förstörs.

- Rektor ansvarar för insamling och inskick av provresultat.
- Rektor ansvarar för att proven behandlas enligt sekretessbestämmelser och arkiveras.

Lärares ansvar

- Lärare ansvarar för information till elever om provens syften och uppläggnings.
- Lärare ansvarar för att göra ev. anpassning av prov för elever i behov av särskilt stöd. Se lärarinformation samt Skolverkets hemsida www.skolverket.se > Nationellt provsystem > Frågor och svar.
- Lärare ansvarar för att genomförda och ej använda prov och provmaterial låses in.

Att observera

- De icke tidsbundna delarna skall behandlas med samma försiktighet som de tidsbundna delarna.
- Provmaterialet omfattas av sekretess såväl under som efter provperioden fram till angivet datum. Eftersom vissa provdelar återanvänds är det av stor vikt att sekretessen åtföljs. Proven och provmaterialet skall arkiveras och förvaras på ett betryggande sätt, enligt instruktioner i beställningsbrev och via Skolverkets hemsidor. Se www.skolverket.se > Nationellt provsystem > Sekretess och arkivering.